

ИНФОРМАТИКАИНФОРМАТИКАINFORMATICS*Жусупбек кызы Дилбар, Жусупбек кызы Жыргал***БАЖЫ ОПЕРАЦИЯЛАРЫН ЖЕҢИЛДЕТҮҮ МАКСАТЫНДА ЗАМАНБАП САНАРИПТИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ КИРГИЗҮҮ: ИШКЕ АШЫРУУ КӨЙГӨЙЛӨРҮ***Жусупбек кызы Дилбар, Жусупбек кызы Жыргал***ВНЕДРЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК СПОСОБ УПРОЩЕНИЯ ТАМОЖЕННЫХ ОПЕРАЦИЙ: ПРОБЛЕМЫ РЕАЛИЗАЦИИ***Zhusupbek kyzy Dilbar, Zhusupbek kyzy Jyrgal***INTRODUCTION OF MODERN DIGITAL TECHNOLOGIES AS A WAY TO SIMPLIFY CUSTOMS OPERATIONS: IMPLEMENTATION PROBLEMS**

УДК: 339.564/562

Бул макала бажы чөйрөсүнө заманбап санариптик технологияларды киргизүү жана алардын бажы операцияларына тийгизген таасири менен байланышкан Кыргыз Республикасынын Бажы кызматын өнүктүрүү Стратегиясынын жоболорун ишке ашыруунун айрым аспектилерин талдайт. Бажы чөйрөсүндө санариптик технологияларды киргизүүнүн айрым аспектилерин, алардын бажы операцияларын жүргүзүү тартибине тийгизген таасири, ошондой эле бажы чөйрөсүндө санариптик технологияларды ишке ашырууда келип чыккан көйгөйлүү маселелер каралат жана аларды чечүүнүн мүмкүн болгон жолдору талдайт. Бажы кызматын өнүктүрүү стратегиясында белгиленген заманбап бажы тармагындагы тенденциялардын бири электрондук декларацияны колдонуу практикасын кеңейтүү аркылуу бажы операцияларын либералдаштыруу жана жөнөкөйлөштүрүү болуп саналат. ЕАЭБге мүчө мамлекеттердин бажы кызматтары жана чет мамлекеттердин бажы кызматтары менен алардын маалыматтык технологияларды колдонуу тажрыйбасын эске алууну, кызматташууну өнүктүрүү, ошондой эле бажы чөйрөсүндө маалымат алмашуу зарыл.

Негизги сөздөр: бажы операциялары, жөнөкөйлөтүү, электрондук декларация, санариптештирүү, маалыматташтыруу, автоматташтыруу, Бажы декларациясы, санариптик технологиялар.

В данной статье анализируются некоторые аспекты реализации положений Стратегии развития таможенной службы Кыргызской Республики, связанные с внедрением современных цифровых технологий в таможенную сферу и их влияние на таможенные операции. В статье рассматриваются некоторые аспекты внедрения цифровых технологий в таможенной сфере, их влияние на порядок проведения таможенных операций, а также проблемы, возникающие при внедрении цифровых технологий в таможенной сфере, и анализируются возможные решения. Одной из актуальных тенденций в таможенном секторе, обозначенной в Стратегии развития таможенной службы, является либерализация и упрощение таможенных операций за счет расширения практики использования электронных деклараций. Необходимо учитывать опыт таможенных служб государств-членов ЕАЭС и таможенных служб зарубежных стран в использовании информационных

технологий, развивать сотрудничество, а также обмен информацией в таможенной сфере.

Ключевые слова: таможенные операции, упрощение, электронная декларация, оцифровка, информатизация, автоматизация, Таможенная декларация, цифровые технологии.

This article analyzes some aspects of the implementation of the provisions of the Strategy for the Development of the Customs Service of the Kyrgyz Republic, related to the introduction of modern digital technologies in the customs sphere and their impact on customs operations. The article examines some aspects of the introduction of digital technologies in the customs sphere, their impact on the procedure for conducting customs operations, as well as problems arising from the introduction of digital technologies in the customs sphere, and analyzes possible solutions. One of the current trends in the customs sector, outlined in the Strategy for the Development of the Customs Service, is the liberalization and simplification of customs operations by expanding the practice of using electronic declarations. It is necessary to take into account the experience of the customs services of the EAEU member states and customs services of foreign countries in the use of information technologies, to develop cooperation, as well as the exchange of information in the customs sphere.

Key words: customs operations, simplification, electronic declaration, digitization, informatization, automation, customs declaration, digital technologies.

Заманбап дүйнөдөгү глобалдык кайра жаралуулар мамлекеттин коопсуздугун камсыз кылууда бажы органдарынын маанисин жана ролун өзгөртүүдө. Кыргыз Республикасынын бажы жана бажы мыйзамдары заманбап олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болууда. Бул өзгөрүүлөр биринчи кезекте дүйнөнүн универсалдуу санариптештирүү жагына өзгөрүшүнө, башкача айтканда, маалыматты колдонууга, берүүгө жана сактоого болгон мамилени өзгөрткөн заманбап коомдун ишинин дээрлик бардык чөйрөлөрүндө жаңы санариптик технологияларды киргизүү менен шартталган.

Кыргыз Республикасынын Бажы кызматын өнүктүрүү стратегиясында белгиленген заманбап бажы тармагындагы тенденциялардын бири электрондук декларацияны колдонуу практикасын кеңейтүү аркылуу бажы операцияларын либералдаштыруу жана жөнөкөйлөштүрүү болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын бажы кызматын өнүктүрүү стратегиясы заманбап санариптик технологияларды киргизүү аркылуу бир катар бажы операцияларын аткарууну жөнөкөйлөтүүгө багытталган. Бирок санариптик технологияларды бажы чөйрөсүнө киргизүү процесси кыйла татаал, деталдуу жөнгө салууну жана бир катар мамлекеттик органдардын макулдашылган аракеттерин талап кылат.

Бажы чөйрөсүндө санариптик технологияларды киргизүүнүн айрым аспектилери, алардын бажы операцияларын жүргүзүү тартибине тийгизген таасири, ошондой эле бажы чөйрөсүндө санариптик технологияларды ишке ашырууда келип чыккан көйгөйлүү маселелер каралат жана аларды чечүүнүн мүмкүн болгон жолдору талданат.

Бажы биримдигинин мурда колдонулуп келген Бажы кодексине ылайык, бажы декларациясын берүү жүк ташуу документтеринин пакетин берүү менен коштолгон.

Учурдагы ЕАЭБ Бажы кодексинде так карама-каршы эреже каралган; ага ылайык бажы органына товарларга декларацияда билдирилген маалыматтарды тастыктоочу маалыматтар, айрым учурларды кошпогондо, товарга эч кандай жүк ташуу документтери жок гана декларация берилет.

ЕАЭБ Бажы кодексинин жоболорун практикалык ишке ашырууда Кыргыз Республикасынын бажы органдары жүк ташуу документтерисиз бажы декларациясын текшерүүгө болот. Башкача айтканда, бажы инспектору жүк ташуу үчүн документтери жок болсо да бажы декларациясында көрсөтүлгөн маалыматтардын тууралыгын текшерип, ошону менен бирге, бажы декларациясында билдирилген маалыматтарды бажылык контролдоо мамлекеттин жана коомдун кызыкчылыктарын коргоого багытталган бажы органдарынын маанилүү функциясы болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Бажы кызматын өнүктүрүү стратегиясына ылайык, бажы органдары товарларга уруксаттар жөнүндө маалыматты тышкы экономикалык ишмердиктин катышуучуларынан эмес, аларды берген Кыргыз Республикасынын контролдоочу органдарынан электрондук ведомстволор

аралык өз ара аракеттенүүнүн алкагында түздөн-түз алуусу керек. Тышкы экономикалык иштин катышуучусунан өзүнчө товардык-транспорттук документтер электрондук түрдө бир жолу талап кылынууга жана бажы органдарынын электрондук маалымат базасында сакталууга тийиш.

Бирок, ошол учурда бир катар мамлекеттик органдар өз ара аракеттенүүнүн заманбап электрондук механизмдерин колдонууга даяр болгон эмес, ошондуктан бажы органдары тышкы экономикалык ишмердүүлүктүн катышуучуларынан зарыл болгон документтерди талап кылууну уланта берген, бул өз кезегинде тышкы экономикалык ишмердүүлүктүн катышуучуларынан зарыл болгон документтерди талап кылган.

Ошентип, ЕАЭБдин Бажы кодексинде бажы операцияларын жөнөкөйлөтүү максатында товарларды чыгаруу мөөнөтү мурда белгиленген мөөнөткө салыштырмалуу бир нече саатка чейин олуттуу кыскартылды.

Эгерде бажы органы бажы декларациясында көрсөтүлгөн маалыматтарды ырастоочу документтерди талап кылса, товарларды чыгаруу бажы декларациясы катталган күндөн кийинки 1 жумушчу күндөн кечиктирбестен узартылат.

Ал эми мурда айтылгандай, бажы органдары товарларга декларацияда камтылган маалыматтарга бажы контролун талаптагыдай жүргүзүү үчүн бажы декларациясында билдирилген маалыматтарды ырастоочу документтерди талап кылууну улантууда, бул товарларды төлөө мөөнөтүн көбөйтүүгө алып келет.

ЕАЭБ Бажы кодексинде белгиленген жана Бажы жол-жоболорун жөнөкөйлөтүү жана шайкеш келтирүү боюнча эл аралык конвенциянын жана Кыргыз Республикасынын Бажы кызматын өнүктүрүү стратегиясынын жоболорун ишке ашырууга багытталган.

Кыргыз Республикасынын Бажы кызматын өнүктүрүү Стратегиясы бул көйгөйдү «Бирдиктүү терезе» механизми, документтерди текшерүү, интеллектуалдык акылдуу өткөрүү пункттары жана башкалар сыяктуу жаңы санариптик технологияларды киргизүү аркылуу чечүүгө жөндөмдүү. Бажы операцияларын жөнөкөйлөтүү үчүн эң олуттуу эффект улуттук «Бирдиктүү терезе» механизмин түзүүдөн күтүлүүдө.

«Бирдиктүү терезе» соодагерлерге жана транспорттук операторлорго импорт, экспорт жана транзит боюнча бардык ченемдик талаптардын аткарылышына байланыштуу маалыматтарды жана

документтерди бир эле агенттикке бир гана жолу берүүгө мүмкүндүк берүүчү механизм катары аныкталат. Эгерде маалымат электрондук форматта болсо, анда айрым маалыматтардын элементтери бир гана жолу берилиши керек.

«Бирдиктүү терезе» механизми иштеп жаткан мамлекеттик органдардын байланышын жакшырат, ошондой эле бул органдардын ортосундагы кызматташтыкты бекемдейт. «Бирдиктүү терезе» механизмин ишке ашыруунун милдеттеринин бири – товарларды чыгаруу мөөнөтүн жана бул үчүн берилген документтердин санын кыскартуу. «Бирдиктүү терезе» механизмин түзүү бажы кызматына ЕАЭБ Бажы кодексинде белгиленгендей бажы декларациясын текшерүүгө жана берүүгө мүмкүндүк берет, башкача айтканда, тышкы экономикалык ишмердиктин катышуучуларынан уруксаттарды жана билдирилген маалыматтарды тастыктоочу документтерди сурабай туруп текшерүүгө болот.

Бирдиктүү терезе механизмде төмөнкүдөй өз ара аракеттенүүгө болот:

- тышкы соода чөйрөсүндө ишти жүзөгө ашыруучу жана тиешелүү бажы иштери менен байланышкан жана аларды чыгаруучу жактар;
- мамлекеттик органдар;
- Евразия экономикалык биримдигине мүчө мамлекеттердин бажы кызматтары.

«Бирдиктүү терезе» механизминин алкагында ошондой эле ведомстволор аралык электрондук өз ара аракеттенүү системаларын жигердүү өнүктүрүү жана уруксат кагаздары жөнүндө маалыматты тышкы экономикалык иштин катышуучуларынан эмес, түздөн-түз аларды берген контролдоочу органдардан алуу зарыл.

Азыркы учурда дүйнөнүн отуздан ашуун өлкөсү өздөрүнүн бажы чөйрөсүндө «Бирдиктүү терезе» механизмин киргизишти, бул товарлар жөнүндө маалыматтарды камтыган документтерди берүүгө жана иштетүүгө байланышкан убакытты кыскартууга мүмкүндүк берди. «Бирдиктүү терезе» механизми эффективдүү иштеп жаткан өлкөлөр «Бирдиктүү терезе» кагаз жүзүндө ишке киргизилгенден тартып, аны электрондук түрдө ишке ашырууга бир нече жылдар керектелди.

ЕАЭБге мүчө бир катар мамлекеттерде «Бирдиктүү терезе» механизми киргизилген. Мисалы, Казакстан Республикасында «Бирдиктүү терезе» механизми иштеп жатат жана анын ишине заманбап технологияларды киргизүү боюнча иштеп чыгуулар жүрүүдө, «Бирдиктүү терезе» маалымат

системасынын механизм жөнөкөйлөтүү үчүн жигердүү иштер ишке ашырылууда.

Евразия экономикалык комиссиясы ЕАЭБге мүчө мамлекеттерде «Бирдиктүү терезе» механизмин өнүктүрүүнүн абалын изилдөө боюнча жүргүзгөн изилдөөгө ылайык, Кыргыз Республикасынын аймагында «Бирдиктүү терезе» механизмин киргизген.

Кыргыз Республикасынын өнүктүрүү стратегиясында белгиленген санариптик долбоорлорду ишке ашырууга багытталган мыйзамдык базаны иштеп чыгуу үчүн бир гана эмес, биргелешкен жолугушууларды жана талкууларды уюштуруу зарыл. Бажы органдарынын өкүлдөрү, ошондой эле башка мамлекеттик органдардын өкүлдөрү менен, бир катар санариптик долбоорлор ишке ашырылган. «Бирдиктүү терезе» механизми ар кандай мамлекеттик органдардын макулдашылган аракеттерин талап кылат.

Ошондой эле ЕАЭБге мүчө-мамлекеттердин өкүлдөрүнүн катышуусу менен Евразия экономикалык биримдигинин деңгээлинде санариптик долбоорлорду ишке ашыруунун жол-жобосун иштеп чыгуу зарыл.

Заманбап санариптик технологияларды киргизүү аркылуу бажы операцияларын жүргүзүүнү жөнөкөйлөштүрүү учурунда эске алынууга тийиш болгон маанилүү аспект болуп мамлекеттин кызыкчылыктарынын, функцияларынын жана мамлекет-коомчулуктун бизнесинин ортосундагы тең салмактуулукту сактоо болуп саналат. Бажы операцияларын жүргүзүүнүн жол-жобосу бажы органдары бажы контролун толук ишке ашыра албай тургандай деңгээлде жөнөкөйлөтүлүүгө тийиш эмес. Мамлекеттин экономикалык жана укук коргоо таламдарын коргоо боюнча бажы органдарынын коомдук функцияларын да, ошондой эле тышкы экономикалык ишмердиктин катышуучуларынын жеке кызыкчылыктарын да аткарат, алардын сакталышы жана корголушу өлкөдөгү экономиканын өнүгүшүнө жана толуктоолоруна таасирин тийгизет.

Кыргыз Республикасынын Бажы кызматын өнүктүрүү стратегиясында белгиленет; бажы органдары мамлекеттин коопсуздугун камсыз кылууга, улуттук коопсуздук коркунучтарга, натыйжалуу каршы турууга, бажы төлөмдөрүн толугу менен өндүрүүгө тийиш.

Бажы органдарынын ашыкча көзөмөлү жана ашыкча талаптары сооданын жана бүтүндөй бажы экономикасынын өнүгүшүнө залакасын тийгизет.

Жыйынтыктап айтканда, макалада чагылдырылган төмөнкү тыянактарды түзө алабыз.

Маалыматтык технологиялар жана процесстерди санариптештирүү Кыргыз Республикасынын Бажы кызматын өнүктүрүү стратегиясынын алкагында бажыны өнүктүрүүнүн эң маанилүү багыттары болуп саналат. Бул багыттар бажы операцияларын жөнөкөйлөтүүгө жана тездетүүгө өбөлгө түзөт, бул жалпысынан тышкы сооданы ишке ашырууда ашыкча тоскоолдуктарды жоюуга алып келет.

«Бирдиктүү терезе» механизмдин киргизүү жалпысынан бажы чөйрөсүнө, өзгөчө бажы операцияларын жүргүзүүгө оң таасирин тийгизет. Бул механизм бажы органдарына бажы декларациясын текшерүү жана берүү үчүн зарыл болгон маалыматтарды алуу үчүн бирдиктүү маалыматтык системага кирүү мүмкүнчүлүгүн бере тургандыгы менен баалуу.

Санариптик долбоорлорду ийгиликтүү ишке ашырууга багытталган ченемдик-укуктук базаны кылдат изилдөө талап кылынат, ал тышкы экономикалык ишти жүзөгө ашырууга байланышкан мамлекеттик органдарды жана бизнес-коомчулуктарды тартуу менен ишке ашырылууга тийиш. Бул санариптик долбоорлорду практикалык ишке ашырууда каалаган натыйжага жетишүүгө мүмкүндүк берет.

Бажы операцияларын жөнөкөйлөтүүгө багытталган долбоорлорду ишке ашырууда

мамлекеттин жана бизнес-коомчулуктун кызыкчылыктарынын ортосундагы тең салмактуулукту сактоого өзгөчө көңүл буруу керек. Бажы операциялары бизнес-коомчулуктун сунуштары боюнча бажы органы өзүнүн экономикалык жана укук коргоо функцияларын толук аткара албагыдай даражада жөнөкөйлөтүлүүгө тийиш эмес.

Заманбап санариптик технологияларды колдонуу, бул бажы контролунун сапатын жогорулатууга жана аны тездетүүгө мүмкүндүк берет.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2020-жылдын 13-февралындагы №79 токтому Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик бажы кызматы. ЕАЭБ ТЭИ ТН боюнча товарды классификациялоо жөнүндө чечим.
2. Кыргыз Республикасынын өкмөтү токтом 2019-жылдын 13-сентябры №474 2019-2021-жылдарга Кыргыз Республикасынын мамлекеттик органдарынын коррупцияга каршы аракеттенүү боюнча иш-чаралар планын бекитүү жөнүндө.
3. Кыргыз Республикасынын мыйзамы 2019-жылдын 24-апрели № 52 Бажылык жөнгө салуу жөнүндө.
4. «Смарт Бажы» санарип платформасы;
5. Евразиялык экономикалык биримдик жөнүндө макулдашуу.
6. Камытов К.Т. Роль информационных технологий в таможенной службе Кыргызской Республики. // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2014. №. 6. С. 89-91.